

и на их дивидендную политику.

1. Грабовецкий Б.С. Экономические прогнозы и планирование. – К.: Центр навч. літ-ри, 2003. – 188 с.

2. Басовский Л.Е. Прогнозирование и планирование в условиях рынка. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 260 с.

3. Капина А.В. и др. Современный экономический анализ и прогнозирование (микро- и макроуровень). – К.: МАУП, 1997. – 230 с.

4. Глівенко С.В. та ін. Економічне прогнозування. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2001. – 207 с.

5. База данных предприятий Украины // <http://www.ukrstart.com>.

Получено 19.12.2006

УДК 311.1 : 339.13 : 338.439

О.О.ЧУПРИНА, канд. екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

К.С.ЧУПРИН, канд. екон. наук

Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ БАЛАНСОВОГО МЕТОДУ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ СТАТИСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ РИНКІВ ТОВАРІВ

Аналізується досвід використання балансового методу при здійсненні досліджень ринків товарів, запропоновано напрямки вдосконалення його застосування. Наведено формули визначення обсягу попиту та пропозиції, де враховано особливості обліку державних запасів. Обґрунтовано склад суб'єктів попиту і пропозиції ринку певного товару.

Економіка України має незначний досвід діяльності в ринкових умовах. Це стосується всіх сегментів ринку, зокрема, ринків товарів. У зв'язку з цим в Україні ще недостатньо розвинені теорія і практика дослідження регіональних ринків окремих товарів.

Провідну роль в дослідженні кон'юнктури ринків товарів мають відігравати статистичні методи. Їх застосування дозволяє оцінити параметри основних елементів ринку товару, визначити фактори, що впливають на його стан та розвиток, а також передбачити можливі зміни на ринку в майбутньому. Вичерпна і достовірна інформація щодо стану та тенденцій розвитку ринків товарів, яку можна отримати за результатами статистичного аналізу, потрібна як суб'єктам ринку, так і органам державного управління на загальнодержавному і регіональному рівнях для розробки ефективних заходів щодо поліпшення використання ресурсів та підвищення рівня задоволеності потреб населення окремих регіонів та держави в цілому в продуктах та послугах.

Незважаючи на важливе значення статистичного аналізу стану та тенденцій розвитку ринків товарів, цьому питанню не приділялося на-

лежної уваги. Робіт вітчизняних дослідників, присвячених розробці та вдосконаленню статистичної методології такого аналізу, зокрема балансового методу, досить мало. Зокрема дослідженням цієї проблеми займаються такі вчені, як Н.В.Бутенко, Н.М.Мищенко, О.І.Седова, Н.М.Качанова [1, 2, 4] та ін.

Таким чином, необхідність удосконалення методології статистичного аналізу ринків товарів, зокрема балансового методу, та пристосування її до сучасних економічних умов в Україні обумовлюють актуальність теми статті.

Метою даної роботи є обґрунтування напрямків вдосконалення методології статистичних досліджень ринків товарів. Для досягнення мети в роботі використані наступні методи: системного аналізу, наукового абстрагування, спостереження, порівняння, узагальнення, групування, моделювання та балансовий метод.

До основних параметрів ринку товару відносяться попит, пропозиція, ціна, кон'юнктура та рівновага. Деякі вчені до основних параметрів ринку відносять також конкуренцію, яка являє собою процес суперництва між окремими виробниками, продавцями та покупцями товарів за найвигідніші умови їх виробництва та реалізації [3, с.166]. Основні параметри ринку тісно пов'язані між собою та значною мірою впливають один на одного. Очевидно, що дослідження ринку – це не що інше, як дослідження його основних параметрів та їх взаємодії.

Процеси, що відбуваються на ринку, є результатом взаємодії великої кількості учасників у ході здійснення безлічі операцій купівлі-продажу, а отже вони є масовими. Саме тому, щоб дослідити закономірності функціонування ринків, необхідно використовувати можливості статистики. Адже лише статистика володіє сукупністю методів, які дозволяють досліджувати кількісну сторону масових явищ та процесів у зв'язку з їх якісною стороною.

При проведенні досліджень ринків товарів активно використовується балансовий метод. У загальному вигляді схему балансу можна виразити формулою [4, с.7]

$$Зп + В + I = Опр + E + ВС + Зк,$$

де $Зп$ і $Зк$ – запаси товару в промисловості, оптовій і роздрібній торгівлі на початок та на кінець звітного періоду; $В$ – обсяг виробництва товару в поточному періоді; I – обсяг імпорту товару в поточному періоді; $Опр$ – обсяг продажу товару в поточному періоді; E – обсяг експорту товару в поточному періоді; $ВС$ – обсяг виробничого споживання товару в поточному періоді.

Запропонована формула не дає можливості визначити ані обсягу

попиту на товар, ані обсягу його пропозиції, хоча й використовує окремі складові цих показників. Зазначимо, що запаси товару розглядаються як запаси в промисловості, оптовій і роздрібній торгівлі. Причому промислові підприємства не розподіляються на ті, що виробляють товар, і ті, що використовують його для подальшої переробки.

Н.В.Бутенко, навпаки, порушуючи питання оцінки місткості ринку товару, пропонує запаси товару на складах підприємств-виробників та постачальницько-збутових та запаси товару на складах і базах підприємств-споживачів досліджувати окремо [1, с.67].

У міжнародній статистиці продовольчих балансів використовується наступна концепція, що підтримується Організацією продовольства і сільського господарства при ООН [2, с.110-111]:

$$\text{виробництво} + \text{імпорт} + \text{зміни в запасах (приріст або зменшення)} = \text{ресурси, доступні для внутрішнього використання}$$

Згідно з цією методикою, зміна запасів має включати всі відповідні зміни, що мали місце між виробництвом і роздрібним рівнем, тобто у державних резервних фондах, у запасах переробників, експортерів, імпортерів, інших оптових і роздрібних торговців, на підприємствах транспорту, складах, у сільгосппідприємствах [2, с.111].

Таким чином, при оцінці запасів товару пропонується враховувати запаси широкого кола суб'єктів господарювання (хоча запаси кінцевих споживачів тут не згадуються). Але й ця методика не передбачає розподілу запасів товару на дві групи: запаси товару у суб'єктів попиту та запаси товару у суб'єктів пропозиції. Звичайно для оцінки ресурсів, доступних для внутрішнього використання, такий розподіл не є потрібним, але для оцінки поточного та потенційного обсягів попиту і пропозиції товару на ринку такий поділ має принципове значення. Адже зміна обсягів запасів товару у суб'єктів цих груп свідчить про принципово різні процеси, що відбуваються на ринку в поточному періоді, та по-різному впливають на майбутню ситуацію.

Так, збільшення запасів товару у суб'єктів попиту свідчить, що обсяг операцій на ринку перевищив необхідний рівень споживання, тобто збільшення обсягів цих запасів відображає збільшення попиту на ринку в поточному періоді. Але таке збільшення попиту на товар обумовлює можливе його зменшення в майбутніх періодах, тобто виступає фактором зменшення обсягу товарообмінних операцій на ринку товару в майбутньому.

Збільшення запасів товару у суб'єктів пропозиції, навпаки, є свідченням зменшення потенційно можливого обсягу товарообмінних опе-

рацій в поточному періоді та є передумовою його збільшення в майбутніх періодах. Адже збільшення запасів товару у суб'єктів пропозиції свідчить про збільшення обсягу пропозиції в майбутньому. Зменшення обсягів запасів мають викликати на ринку зворотну реакцію.

Важливим етапом дослідження є визначення складу суб'єктів попиту та пропозиції. На нашу думку, до складу суб'єктів попиту мають бути віднесені:

- кінцеві споживачі;
- суб'єкти господарювання, що використовують товар для подальшої переробки;
- експортери товару;
- держава, що створює державні резерви (якщо мало місце збільшення обсягів державних резервів).

До складу суб'єктів пропозиції мають бути віднесені:

- виробники товару;
- оптові та роздрібні продавці товару;
- імпортери товару;
- держава, що реалізує державні резерви (якщо мало місце зменшення обсягів державних резервів).

Таким чином, загальний обсяг попиту на товар, реалізований на ринку у поточному періоді, можна визначити за формулою

$$Q_D = Q_{C.кінц} + Q_{C.вир} + Q_{Exp} \pm Q_{\Delta Z_D},$$

де Q_D – загальний обсяг попиту на товар; $Q_{C.кінц}$ і $Q_{C.вир}$ – обсяги внутрішнього споживання: кінцевого і виробничого відповідно; Q_{Exp} – обсяг експорту товару; $Q_{\Delta Z_D}$ – обсяг зміни запасів товару у суб'єктів попиту („+” – при збільшенні, „-” – при зменшенні).

Загальний обсяг пропозиції товару визначається наступним чином:

$$Q_S = Q_B + Q_{Imp} \mp Q_{\Delta Z_S},$$

де Q_S – загальний обсяг пропозиції товару на ринку; Q_B – обсяг внутрішнього виробництва товару; Q_{Imp} – обсяг імпорту товару; $Q_{\Delta Z_S}$ – обсяг зміни запасів товару у суб'єктів пропозиції („-” – при збільшенні, „+” – при зменшенні).

Обсяг попиту на товар на внутрішньому ринку можна визначити за формулою

$$Q_D = Q_{C.кінц} + Q_{C.вир} \pm Q_{\Delta Z_D},$$

причому $Q_{\Delta 3_D}$ – обсяг зміни запасів товару у суб'єктів попиту – розраховується без урахування запасів експортерів товару.

Обсяг пропозиції товару на внутрішньому ринку визначається наступним чином:

$$Q_S = Q_B \mp Q_{\Delta 3_S},$$

причому $Q_{\Delta 3_D}$ – обсяг зміни запасів товару у суб'єктів пропозиції – розраховується без урахування запасів імпортерів товару.

Найбільш суттєвими науковими результатами статті, що мають теоретичне і практичне значення, є визначення напрямків удосконалення використання балансового методу при аналізі ринку певного товару. Наукова новизна полягає в обґрунтуванні необхідності окремого врахування запасів товару у суб'єктів попиту і суб'єктів пропозиції в процесі аналізу та прогнозування розвитку ринку товару, а також вдосконаленні складу цих груп суб'єктів.

1.Бутенко Н.В. Прогнозування рівня попиту на цукор // Економіка АПК. – 2000. – №6. – С. 66-70.

2.Міщенко Н.М. Методичні засади аналізу і прогнозування балансу пропозиції та використання зернових в Україні // Економіка і прогнозування. – 2004. – №1. – С.110-122.

3.Основи економічної теорії / За заг. ред. Ю.В.Ніколенка.: – 3-є вид. – К.: ЦУЛ, 2003. – 540 с.

4.Седова Е.И., Качанова Н.Н. Методология составления балансов товарных ресурсов и расчета объема продажи отдельных видов продукции (товаров) // Вопросы статистики. – 2002. – №7. – С.7-12.

Отримано 04.10.2006

УДК 658.7 (075.8)

В.И.ОСПИЩЕВ, канд. экон. наук, В.Е.ЛУКЬЯНЧЕНКОВА

Харьковская национальная академия городского хозяйства

МЕТОДИКА НОРМИРОВАНИЯ СБЫТОВЫХ ЗАПАСОВ И ОБОРОТНЫХ СРЕДСТВ В НИХ

Предлагается совокупность методов, приемов целесообразного проведения нормирования сбытовых запасов и оборотных средств в них.

В декабре 2005 г. Украина получила статус страны с рыночной экономикой. Работа в новых экономических условиях показала, что маркетологи гранитных карьероуправлений не имеют рыночного метода нормирования сбытовых запасов и оборотных средств в них [1-7].

Используя факторы, влияющие на уровень сбытовых запасов [1], нами разработана методика нормирования сбытовых запасов и обо-